

De koloniale relatie tussen Nederland(ers) en Nederlands-Indië

---

bron 1

Deze bron bestaat uit vijf fragmenten in alfabetische volgorde, waarin ooggetuigen verschillende gebeurtenissen uit de geschiedenis van Indonesië beschrijven

Fragment A

Drie- of vierhonderd van de onzen, van alle wapenen dooreen, lieten zich lafhartig door veertig of vijftig Engelse soldaten op de vlucht drijven, zo doof als de wind voor de stem van hun officieren om stand te houden.

Fragment B

Een troep zonderling uitgedoste en nog zonderlinger bewapende Indonesiërs met voorop een Indo (Theo K. geheten), begeleid door een Brits-Indiër, dringen het hotel binnen, marcheren langs de galerijen en doen huiszoeking.

Fragment C

Het is tweede pinksterdag, ik kom net terug van de begrafenis van Geert Bos, een landarbeider uit Emmen, waar gisteren de vlag voor halfstok hing, omdat hij was doodgeschoten in het oerwoud. (...) Op een afstand, tussen de bomen, hurkten de Papoea's.

Fragment D

Ten paleize Koningsplein werd de overdracht van de soevereiniteit geëffectueerd in aanwezigheid van de Nederlandse Hoge Vertegenwoordiger van de Kroon (Lovink) en de eerste Hoge Commissaris der Nederlanden (Hirschfield); de Indonesische delegatie stond onder leiding van Hatta. Het was een vrij korte plechtigheid.

Fragment E

We bereiken de grote weg naar Bandoeng (Java). Het is er veel drukker, maar Japanners zijn nergens te zien. We passeren militaire vrachtauto's met grote witte vlaggen erop. Ook hier is de weg bezaaid met vernield oorlogsmateriaal van het KNIL.

bron 2

Een oorspronkelijk in het Maleis geschreven brief van een regent die anoniem wil blijven, aan het Ministerie van Koloniën in Den Haag

Uw doorluchtige's ambtenaren die op Java verblijven, van hoog tot laag, kennen de instellingen en verlangens van de Javanen niet. Maar ze hebben de overtuiging dat ze die heel goed kennen, ja zelfs nog beter dan de Javanen zelf. Nog erger is het met de jongheeren die uit Delft* komen, die voelen zich God zelve, en wanneer men hun de waarheid vertelt, die anders is dan zij willen, dan geloven ze die niet. Zodoende zeggen de hoofden en de kleine lieden alleen maar inggih (ja)!

* In Delft bevond zich de opleiding voor ambtenaren voor Nederlands-Indië

bron 3

De familie Robinson, gefotografeerd in 1915 te Baros, niet ver van Bandung. Tweede volwassene van links is sergeant Robinson van het KNIL, staande zijn dochter met kleinzoon Tjalie (later een bekend schrijver) en zittend zijn Javaanse vrouw

bron 4

In 1923 schrijft de Leidse islamkenner C. Snouck Hurgronje als conclusie van zijn artikel in het tijdschrift De Gids

De tijd is meer dan rijp voor een krachtige hervorming van de staatsinrichting van Nederlands-Indië, waarbij in de kortst mogelijke tijd aan de inheemse bevolking de grootst mogelijke mate van autonomie verleend wordt. Nergens ter wereld heeft een politieke of sociale hervorming het tijdstip afgewacht, waarop de belanghebbenden naar het oordeel van degenen die er privileges bij verliezen, rijp zouden zijn om ervan te genieten. Een waarlijk en niet in schijn vertegenwoordigend lichaam, waarin alle klassen der bevolking gelegenheid vinden zich onbelemmerd te uiten, moet de wetgeving kunnen leiden in nieuwe banen.

bron 5

J. Brouwer herinnert zich hoe, kort na het begin van de Japanse bezetting, in Bandung (Java) zijn auto in beslag wordt genomen

Ik was even in de stad om een paar zaken te regelen, toen ik voor het Preanger Hotel door een Japanse soldaat werd aangehouden. Terwijl hij een stuk papier met Japanse karakters op de voorruit plakte, opende een andere Japanner de linkerdeur en gebaarde mij uit te stappen en de sleutels te overhandigen. Er zat niet veel anders op dan te gehoorzamen. Het viel mij op dat een van de Japanners goed Indonesisch sprak en toen ik hem goed aankeek herkende ik de bediende van de fotostudio in Batavia waar ik altijd mijn rolfilms liet ontwikkelen en afdrukken. Hij herkende mij ook en grijnsde. Toen ik hem in het Indonesisch verzocht een paar persoonlijke eigendommen uit de auto te mogen halen, hervond hij zijn overwinnaarshouding. Hij stooft verschrikkelijk op en brulde: "Pergi!", hetgeen onder de gegeven omstandigheden wel niet anders kon worden uitgelegd dan: "Donder op!" En zo verloor ik dan ook een portabel schrijfmachine, een goede wegenkaart van Java en een koffer met jurken van Ivy erin. En ook een exemplaar van het door de Nederlands-Indische regering uitgegeven witboek "Tien jaren Japans gewroet in Nederlands-Indië".

bron 6

In een rapport over de toestand in Nieuw-Guinea in 1961 geeft het Nederlandse ministerie van binnenlandse zaken een overzicht van de aantallen Papoea's op alle scholen in Nieuw-Guinea

Aantallen papoealeerlingen en -leerkrachten Nieuw-Guinea 1952-1961

Jaar	Papoealeerlingen	Papoealeerkrachten
1952	26.417	293
1953	27.088	347
1954	26.860	354
1955	27.164	420
1956	28.273	450
1957	29.389	483
1958	30.555	568
1959	33.300	649
1960	36.419	734
1961	40.615	844

Ten oorlog! Europese oorlogen 1789 - 1919. Oorlog als maatschappelijk fenomeen

---

bron 7

In februari 1812 schrijft de 22-jarige soldaat Pieter Adriaan van Fraeijenhove, aan zijn familie in Hulst (Zeeland)

Zeer beminde moeder, tante en nichten en neven,
Ik wil u schrijven waar ik op dit moment op de wereld ben. Ik ben nu aan de overkant van de Rijn in Duisburg (Duitsland) gelegerd. Dat is aan de overkant van de Rijn en wij zijn bij burgers ingekwartierd. Zij moeten ons eten en drinken geven of zij willen of niet. Zij willen niet loten, wij moeten de jongens opdrijven met het geladen geweer en wij hebben ook nieuwe geweren gekregen. Mijn gezondheid is zeer goed, ik hoop dat jullie ook nog gezond zijn. Wees niet bedroefd omdat ik al moet schrijven dat wij naar Rusland moeten. God kan mij boven alles bewaren. Wees maar tevreden en zeg dat het Gods wil is. Doe de groeten daar aan alle vrienden.

Ik blijf uw dienaar,

Pieter

Mijn adres is: P.A.V. Fraeijenhoven, Coldae 148e Regiment,
2e bataljon Grenadiers, 1e compagnie.

bron 8

De Russische kapitein Pyotr Lesli schrijft in 1854 vanuit Sebastopol op de Krim

Het verdrietigst van alles was dat ze elk van onze schoten beantwoordden met tien. Onze fabrieken konden niet snel genoeg de hoeveelheid munitie produceren die nodig was om de vijand op zijn minst enige schade toe te brengen; en bovendien was transport met karren veel omslachtiger dan met stoomschepen, de methode die de Geallieerden gebruikten om hen alles te brengen.

bron 9

Uit een verslag van de Duitse oorlogscorrespondent Georg Horn in de Kölnische Zeitung 1870

Overvallen op alleen reizende boodschappers, op kleine detachementen, op proviandcolonnes en postwagens waren aan de orde van de dag. Iedere boom, zou je kunnen zeggen, werd nu een levend wezen, maar niet door een lieflijke fee, maar door een franc-tireur met een blauwe kiel die daarachter stond en op iedere "Pruis" de verraderlijke kogel afschoot. De franc-tireurs waren opgehouden een aparte groep van de bevolking te zijn, iedere boer, iedere arbeider was nu franc-tireur.

bron 10

Een prent uit 1914 uit het Britse tijdschrift Punch, over de gebeurtenissen in juni en juli 1914

Onderschrift

(De adelaar): "Zijn houding staat me niet aan. Iemand moet hem steunen".

Toelichting

Op de adelaar staat Austria (Oostenrijk), op de haan Servia (Servië), de beer is het symbool voor Rusland.

bron 11

Een Franse prentbriefkaart uit de Eerste Wereldoorlog

Onderschrift

43. De Grote Oorlog 1914-1915, boeren uit het Noorden die vluchten voor de invasie van de barbaren.

bron 12

In augustus 1915 vindt Gordon Fisher, sergeant in het Britse leger (in Vlaanderen), een soldaat in een dug-out (een schuilplaats). Kort daarvoor is een aanval bevolen. Hij schrijft daar later over

Zijn gezicht was helemaal geel, hij trilde van top tot teen, en ik zei tegen hem: "Wat in godsvredesnaam doe jij hier? Je bataljon is naar voren getrokken. Wat doe jij hier nog?" Hij antwoordde: "Ik kan niet. Ik kan het niet. Ik durf niet!" Ik was meedogenloos in die dagen en zei tegen hem: "Luister, ik ga nu naar voren en als ik terugkom en je bent er nog steeds dan schiet ik je hartstikke dood!" Toen ik terugkwam was hij god zij dank weg. Het was een duidelijk geval van shellshock. We realiseerden ons dat toen nog niet. We dachten dat het lafheid was.

bron 13

De Britse luitenant-kolonel Frank Maxwell, 12th Middlesex Regiment, schrijft in een brief aan zijn vrouw, gedateerd 26 juli 1916

'Shellshock' is een klacht die, vind ik althans, overal veel te nadrukkelijk aanwezig is. Ik heb mijn mannen gezegd dat ik het angst noem, of nog iets ergers, en dat ik er niets van wil weten. Natuurlijk, het gemiddelde zenuwstelsel van die klasse is veel zwakker dan dat van de onze. Het betekent gewoon dat ze niet ons vermogen tot zelfbeheersing hebben, dat is alles.